

KONGRE-TOPLANTI

İSLAM TARİHÇİLERİ'NİN SÛRİYE GEZİSİ (15-18 MAYIS 2008)

Prof. Dr. İsmail Hakki ATÇEKEN
Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

14-15 Mayıs 2008 tarihleri arasında *Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi* tarafından Şanlıurfa'da *İslâm Tarihinin Problemleri Kolokyumu* adlı bir toplantı gerçekleştirilmiştir. Türkiye'nin farklı şehirlerinden bu toplantıya katılan akademisyenlerin büyük çoğunluğu 3 günlük Sûriye gezisine katılmışlardır. 15 Mayıs 2008 Perşembe akşamı Şanlıurfa'dan başlayan gezi 18 Mayıs 2008 Pazar gecesi sabaha doğru sona ermiştir.

Gezi notlarına geçmeden önce Sûriye hakkında kısaca bilgi vermek gerekirse; *Sûriye Arap Cumhuriyeti* veya *Sûriye* olarak bilinen bu ülke Ortadoğu'da Lübnan, İsrail, Ürdün, Irak ve Türkiye ile komşudur ve Akdeniz'e kıyısı vardır. Sûriye'nin nüfusu yaklaşık 17.500.000'dir. Sûriyeliler, Arabistan, Asya ve Avrupa'dan göç etmiş insanların karışımından meydana gelmişlerdir. Çoğunluğu Sâmi soyundan gelen Araplar teşkil eder. Nüfusun % 89'unu Araplar, % 6'sını Kürtler, % 3'ünü Ermeniler ve geri kalanını da Türk, Çerkez ve Âsûrîler teşkil eder. Nüfusun büyük kısmı Müslümandır. Çok az bir bölümü Hıristiyandır. Müslümanların büyük bir bölümü Sünnidir. Ayrıca Alevîler, İsmailîler ve Dürzîler de vardır. Sûriye, tarih boyunca Kenanlılar, İbrânîler, Ârâmîler, Asurlular, Bâbilliler, Persler, Yunanlılar, Romalılar, Bizans, Araplar, Selçuklular ve Haçlılar tarafından egemenlik altına alınmıştır. Başkenti Şam Emevî Devleti'nin merkezi ve Memlûk Devleti'nin bölgesel yönetim merkeziydi. Sûriye, 1517'de Osmanlı egemenliğine girmiş ve 403 sene boyunca Osmanlılar tarafından yönetilmiştir. Birinci Dünya Savaşı'nda Osmanlı yönetiminden çıkmıştır. 1920'den 1946'ya kadar Fransa yönetiminde kalan Sûriye 1946'da bağımsızlığını ilân etmiştir. Şam, hem bu ülkenin başkenti, hem de en büyük şehridir. Şam'ın dışındaki diğer büyük şehirleri Halep, Lazkiye ve Humus'tur.

Sûriye gezisine sekiz tanesi eşyle birlikte olmak üzere yaklaşık 43 kişi katıldı. *Aday Tur* tarafından gerçekleştirilen organizasyon ile Şanlıurfa'dan 15 Mayıs Perşembe günü saat 21:00'de otobüsle yolculuk başladı. Gaziantep üzerin-

den Kilis Öncüpınar sınır kapısından Türkiye'den çıkış yapıp gece saat 02:00 civarında Sûriye'ye giriş yapıldı. Sûriye'ye giriş yapıldıktan sonra Kilis Öncüpınar sınır kapısına yaklaşık 80 km. mesafedeki Halep şehrine doğru yola çıkıldı. 16 Mayıs Cuma günü sabah namazını Halep şehrinde *İbn Abbas Camii*nde kıldık. Daha sonra Halep'ten Şam'a doğru yola çıktık. Halep-Şam karayolunda ana yoldan 2-3 km. kadar içeri girerek *Ma'lûla* adı verilen bir kasabayı ziyaret ettik. Burası Şam'a 60 km. uzaklıkta bulunan ve Hz. İsa'nın konuştuğu dil olan Arâmîce konuşulan bir Hıristiyan kasabasıdır. Ufak bir yer olmasına rağmen 5-6 tane kilise olması ve yüksek bir dağın tepesindeki Hz. Meryem'in heykeli dikkat çekicidir. Bitişğinde Müslüman bir köy de bulunmaktadır.



Emeviyye Camii

İ
S
T
E
M
11/2008

Daha sonra Humus şehrine ulaştık ve *Hâlid b. Velîd Camii* ve türbesini ziyaret ettik. Cuma namazına *Şam Emeviyye Camii*'ne yetişmek için yola devam ettik ve öğleyin saat 12:00 civarında Şam'a ulaştık. Zenginlik ve fakirliğin içiçe olduğu tarihî ve büyük bir şehir olan Şam'da önce Muhyiddin İbnü'l-Arabî'nin türbesini ziyaret ettikten sonra *Emeviyye Camii*'ne gittik. Camiye giriş yolu üzerinde *Hamidiye Çarşısı*'ndan geçtik. Cuma günü tatil olduğu için dükkanların tamamına yakını kapalıydı. Ne yazık ki 1-2 tanesinin dışında kitapçı dükkanlarının çoğu da kapalı idi. Türkiye ile karşılaştırılınca oldukça uzun sayılabilecek Cuma hutbesini *Saîd Ramazan el-Bûtî* okudu. Namazdan sonra küçük gruplar halinde Emeviyye Camii'nin içi ve çevresindeki önemli yerleri ziyaret ettik. Caminin içindeki Hz. Yahya'nın türbesi, Hz. Hüseyin'in kesik başının bulunduğu makam, caminin bitişğinde bulunan Selahaddin Eyyûbî'nin mezarı, ilk Türk hava şehitlerinin kabirleri, Sultan Baybars'ın türbesi ve Ebu'd-Derdâ mescidi ziyaretlerinden sonra topluca Seyyide Zeyneb binti Ali Camii, Hz. Peygamber'in eşlerinden Hz. Ümmü Seleme ve Hz. Ümmü Habîbe'nin kabirleri, Hz. Bilal el-Habeşî'nin kabri, Sükeyne binti Ali'nin kabri, son Osmanlı Padişahı Vahdettin ve

Osmanlı hanedanından 6-7 kişinin mezarlarının bulunduğu *Süleymaniye Külliyesi* ziyaret edildi. Akşam yemeği sonrasında Şam'a otobüsle yaklaşık bir saatlik mesafedeki *The Paradise Hotel*'de konakladık.

17 Mayıs Cumartesi sabahleyin *Busra*'ya doğru yola çıktık. Busra, Şam'ın yaklaşık 130 km. güneyinde ve Ürdün sınırına 15 km. kadar mesafedeki Der'a yakınlarında bir yerleşim birimidir. Burası Hz. Peygamber'in çocukluğunda amcası Ebû Tâlib ile seyahat amacıyla geldiği yer olarak bilinmektedir. Busra, antik bir şehir görünümü ve Bizans döneminden kalan bir çok tarihî kalıntıları bünyesinde barındıran bir yer olarak dikkatimizi çekti. Busra'da önce *Rahip Bahîra*'nın yaşadığı söylenen manastırın ayakta kalan kısımlarını gördük. Daha sonra az ileride bulunan ve Hz. Peygamber'in devesinin çöktüğü yer olduğu belirtilen bölgeye gittik. Buraya *Mebraku'n-Nâka* ismi verilmiş ve kapalı bir mekan yapılmıştır. Busra'nın girişindeki Romalılar zamanında yapılmış olan antik anfiteatro ise zaman darlığı sebebiyle ne yazık ki sadece dışarıdan görebildik. Oraya girebilen birkaç kişi nefis ve ilginç bir yapı olduğunu belirttiler. Busra'dan öğleyin Şam'a doğru yola çıktık. Otobüste *Prof. Dr. Ahmet Önkal*, Rahip Bahîra olayı hakkındaki rivâyetleri tahlil eden, nakillerdeki yanlışlık ve tenakuzlara dikkat çeken önemli bir konuşma yaptı.



Busra Antik Kenti

Şam çevre yolundan devam ederek Hama'ya doğru yol aldık. Hama'da Âsi nehrinin üzerinden geçerek tur rehberinin ifadesine göre toplam 14 tane olan büyük su değirmenlerinden iki tanesini (dertli dolaplar) yakından gördük. Hama'nın çıkışında geriden gördüğümüz dağa *Zeyne'l-Abidin Dağı* ismi verildiğini ve dağın tepesinde Zeynel-Abidin'e ait bir makam bulunduğu söylendi. Hama-Halep yolu üzerinde *Ma'arra* adı verilen bir köyde Emevî Halifesi Ömer b. Abdülazîz'in kabrini ziyaret ettik. Küçük bir mescit içindeki Ömer b. Abdülazîz'in kabri Şam'da ziyaret ettiğimiz bazı türbelerle karşılaştırılınca çok mütevazî ve sade

bir görünüm arz etmektedir. Akşam Haleb'e ulaştıktan sonra yemek yenildi. Daha sonra şehir merkezindeki 5 yıldızlı Riga Otelinde konakladık.

18 Mayıs Pazar sabahı önceden ziyaret için randevu alınan *Halep Üniversitesi Şeriat Fakültesi (Câmiatu'l-Halep Külliyyetü's-Şerîa)*'ne gittik. Fakülte dekanı Prof. Dr. Esad Abdülazîz bey ve dekan yardımcısı tarafından kabul edildik. Dekan, fakültenin birkaç yıl önce kurulduğunu, Tefsir, Hadis, Fıkıh bölümlerinin olduğunu, toplam 2.000 öğrencisinin mevcut olduğunu, önümüzdeki yıl 1.000 yeni öğrencinin geleceğini, yaz tatilinde Arapça amacıyla Türkiye'den gelecek İlahiyat öğrencileri için yardımcı olabileceklerini söyledi. Toplu fotoğraf çekildikten sonra fakülteden ayrıldık. Otobüsle kısa bir şehir turu attıktan sonra Halep Kalesi'nin önüne gittik. Dar sokaklardan geçerek Hz. Peygamber'in ayak izinin olduğu söylenen makam, yol üzerindeki Eyyübîler ve Osmanlılar'dan kalma çeşitli tarihî yapılar, camiler ve bir adet bîmâristanı ziyaret ettik. Oldukça uzun ve girift bir kapalı çarşı olan *Halep Kapalı Çarşısı*'nin içinden geçilerek *Hz. Zekeriya Camii*'ne ulaşıldı. Burada Hz. Zekeriya'nın kabrini ziyaret edip cemaatle öğle namazı kıldık. Daha sonra akşam saat 19:00'a kadar serbest zaman verildi. Önce küçük gruplar halinde *Halep Kalesi*'ne çıktık. Giriş ücreti panosunda Sûriye halkına 15 Sûriye Lirası, yabancılara ise 150 Sûriye Lirası olduğu yazılıydı. Mısır'daki müze ve tarihî yerlerin girişinde de benzer durumla karşılaşmıştım. Eski Halep diye bilinen bölgede bulunan ve şehrin ortasındaki yığma bir teppe üzerine kurulan bu muhteşem kaleyi yaklaşık iki saatte gezdik. İki tane mescid, saray, gözetleme kuleleri, hamamlar ve diğer yapılarla büyük bir kale olarak dikkat çeken Halep Kalesi'nden şehrin kuşbakışı görünümü gerçekten güzel. Daha sonra kapalı çarşıda serbest alışveriş yaptık. Akşam yemeğinden sonra saat 22:00'de Halep'ten yola çıktık. Gece 01:00'de Kilis Öncüpınar sınır kapısından ülkemize giriş yaptık. Böylece 3 gün süren Sûriye seyahati sona ermiş oldu.

İ
S
T
E
M
11/2008



Halep Kalesi

Değerlendirme ve Teklifler:

Öncelikle gezi organizasyonunda emeği geçen *Prof. Dr. Adnan Demircan*, *Doç. Dr. Kasım Şulul* ve diğer arkadaşlara teşekkürlerimi sunuyorum. Bu seyahat ile Sûriye'nin tarih, kültür ve sanat eserlerini 3 gün içinde hızlı bir şekilde ziyaret etmiş olduk. Sûriye'yi daha önce gitme imkanını bulduğum Mısır ve Suûdi Arabistan'la karşılaştırınca benzerlik ve farklılık arzeden yönlerin bulunduğunu gördüm. Diğer dönemlerle birlikte özellikle İslâm tarihinin Emevîler dönemi üzerinde çalışan akademisyenlerin Sûriye'yi görmeleri gerektiği düşüncesindeyim. Kendi adıma bu gezinin İslâm tarihçileri açısından faydalı ve verimli geçtiği kanaatindeyim. İçimizdeki az sayıda kişinin daha önce gördüğü, ancak çoğunluğun ilk defa gittiği Sûriye bize bir İslâm ülkesinin olumlu-olumsuz tüm yönlerini, fakirlik ve zenginliğin her çeşidini, İslâm kardeşliğinin önemi ve tezahürlerini gözlemlene imkanı verdi. Tur şirketinden genel olarak memnun olmakla birlikte, gezi öncesi gidilecek ülke hakkında ciddi bir ön araştırma yapıp, seçilecek rehberin daha bilgili, yetenekli olmasına ve doğru bilgiler aktarmasına dikkat edilirse o seyahat daha faydalı olacaktır.

Şanlıurfa'daki *İslâm Tarihinin Problemleri Kolokyumu* sonunda İzmir merkezli olarak kuruluşuna karar verilen *İslâm Tarihiçileri Derneği*'nin yakın bir tarihte faaliyete geçmesiyle birlikte daha sistemli hale geleceğini ümit ettiğimiz yurt dışı gezileri akademisyenler açısından hem gerekli, hem de faydalıdır. Bu tip gezilerdeki verimin artırılması için bir teklif olarak gidilecek ülkedeki ulusal veya uluslararası kitap fuarlarının tarihleri gözetilerek seyahat programı yapılmasının daha verimli olacağı düşüncesindeyim. Sözelimi İslâm dünyasının en önemli kitap fuarlarından birisi olan "*Kahire Uluslararası Kitap Fuarı*" her yıl Ocak ayında 10 veya 15 gün olarak düzenlenmekte, İslâm dünyası ve Avrupa ülkelerinden yüzbinlerce kitap, sesli ve görüntülü yayın sergilenmekte ve indirimli olarak satılmaktadır. Gerekli görüşmeler yapıldıktan sonra önümüzdeki yıllardaki muhtemel bir Mısır seyahatinin bu tarihler gözetilerek organize edilmesi uygun olacaktır. Diğer ülkeler için de benzer ön araştırmalar yapılabilir ve ona göre bir gezi programı düzenlenebilir. Ayrıca ikinci bir teklif olarak gidilecek ülkenin durumuna göre seyahat süresinde artırma veya eksiltme yapılabilir.